

Outsourcing av vaskevannet – veien til likestilte praksiser?

Om bruken av privat rengjøringshjelp

Tove Ingebjørg Fjell

Institutt for kulturstudier og kunsthistorie

Universitetet i Bergen

tove.fjell@ikk.uib.no

Abstract

In this article nine women and one man, a group of urban informants with higher education is interviewed on their domestic cleaning practices and on their reasons for hiring a private cleaner. The informants are in favour of equal sharing, their practices however are gender specific. It is a common finding among such couples that the non-equal is presented as equal, that the male partner's contribution is exaggerated, and that the female partner's contribution is understated. This particular study shows no evidence of this. One explanation is that the informants, by bringing in a third party (the cleaner), have effectively resolved the gender-defined conflict.

Nøkkelord:

*husarbeid
rengjøring
likestilling
kjønn*

Innledning

I den offentlige debatten finnes en tydelig bevissthet om likestilling. Med likestilling oppfattes alt fra å få lik uttelling for lik innsats, å dele samme typer oppgaver omtrent likt til å dele forskjellige oppgaver, slik at en totalt sett gjør like mye. Det ses blant annet i kravet om lik lønn for likt arbeid, i ønsket om at flere kvinner skal inn i leder- og styrefunksjoner, at flere jenter skal vise interesse for realfag, og at menn skal ta sin del av svangerskapspermisjonen. Når det gjelder den private sfære ses det også som et mål å dele barneomsorg og husarbeid (jf. Wærness 2000, s. 162). Selvsagt er det

langt igjen før likestilling er nådd, men der er en allmenn enighet om at dette er gode mål.

Den svenske etnologen Lena Martinsson ser likestillingsnormen som vår tids offisielle tale om kjønn og det politisk korrekte. Med norm forstår Martinsson en styrende og kulturell kraft og med støtte i Michel Foucaults maktbegrep påpeker hun at normer ikke skapes av en liten maktelite, men produseres i enhver situasjon (Martinsson 2001, s. 22; Foucault 1999; Martinsson 1997). Likestilling er blitt til en generell og diffus verdi om det gode liv som alle slutter opp om, men det er *før* inn-

holdet i likestilling blir konkretisert (jf. NOU 2003, s. 37; Danielsen 2002a). Likestilling blir på denne måten både noe selvfølgelig og noe kontroversielt.

Hvordan ser arbeidsfordelingen i hjemmet ut i praksis hos høyt utdannede par, som ifølge forskere er mer likestillingsorienterte enn par med lavere utdanning (se for eksempel Kitterød 2003)? Det skilles vanligvis mellom tre typer parrelasjoner. Den første knytter an til en tradisjonell, komplementær kjønns spesifikk ideologi og praksis, der kvinnen har ansvar for familiearbeidet, mannen er omsorgsperson og hjelper til, og begge opplever at de gjør sin del. Den andre er overgangsvarianten med både tradisjonelle og likestillings elementer i seg og representerer de par som har en likestillingsorientert, kjønnsnøytral ideologi og en kjønns spesifikk praksis. Kvinnen i slike forhold er ofte misfornøyd, mens mannen er enig i idealene, men kan forklare hvorfor disse ikke lar seg gjennomføre i praksis. I den tredje parrelasjonstypen er både kjønnsrolleideologi og praksis likestillingsorientert og kjønnsnøytral (Syltevik 2000, s. 75-101; se også Martinsson 1997, s. 82). Normen om likestilling er sterkere jo lengre utdanning en har (Kitterød 2005, s. 13), og enkelte studier viser at opplevd manglende likestilling i et parforhold holdes skjult (Bäck-Wicklund och Bergsten 1997, s. 191-192).

For å besvare spørsmål om husarbeid og rengjøringshjelp har jeg gjort intervjuer med ti personer med kort eller lang høyere utdanning, hvorav flere har gode jobber i akademia og i næringslivet. Av disse er ni kvinner og en mann. Informantene lever i heteroseksuelle relasjoner og har ektefeller / samboere med omtrent samme utdanningslengde. De fleste har hjemmeboende barn. Den eldste informanten har ikke lenger hjemmeboende barn, men er med i

utvalget fordi vedkommende ansatte rengjøringshjelp da barna var små og har det fremdeles. Syv av informantene er i 40-årene, to er i slutten av 30-årene og en er i 60-årene. Åtte informanter har "svart" rengjøringshjelp, mens to har "hvit".¹ Jeg har også sett på den senere tids mediedebatt om temaet rengjøringshjelp.

Informantene er del av en liten gruppe som benytter seg av privat rengjøringshjelp (Kitterød 2003; Tidsbruksundersøkelsen 2000 a). Kun 4–6 % oppgir at de betaler for å få huset rengjort. Det er først og fremst utdanningsnivået og husholdsinntekten som er bestemmende for bruk av privat rengjøringshjelp. Mer generelt kan sies at jo mer en tjener totalt, jo lengre utdanning en har, jo flere timer en arbeider pr. uke og jo mer urbant en bor, jo større sjanse er det for at en har privat rengjøringshjelp. Omfanget av denne hjelpen er veldig beskjedent, i gjennomsnitt 2 timer per uke. For de fleste informantene i min undersøkelse handler det for det meste om 2–3 timers vaskehjelp hver 14. dag.

I denne artikkelen er fokus på fordeling av husarbeid, spesielt rengjøringen, og hyring av privat rengjøringshjelp. Hva kan bruk av rengjøringshjelp ses som uttrykk for? Fungerer privat rengjøringshjelp likestillingshemmende eller likestillingsfremmende?

Vi gjør mindre husarbeid enn før

Ifølge den offentlige debatt, er det ikke godt å si om vi vasker hus eller ikke. Vi kan lese i avisene at det gjøres for lite husarbeid og barna derfor ender opp med astma av alt husstøvet, men også at det gjøres så mye husarbeid at det stjeler den energien som kvinner egentlig skulle ha brukt på sex (*Aftenposten* 2004; Larvin 2003). Vi får også vite at alle vaskekranglene fører til

skilsmisser og at rengjøringshjelp som frynsegode både er et godt skilsmisseforebyggende tiltak og kan føre til at kvinner lettere rekrutteres til toppstillinger (Haraldsen og Schjerve 2004; Magnus 2003, Egeberg 2003; se også Sogner og Telste 2005, s. 162). Videre kan vi lese om vitenskapelige undersøkelser som viser at husarbeid, i motsetning til fritidsaktiviteter, reduserer kreftfaren, spesielt risikoen for bryst- og livmorkreft (Teimansen 2001; Unanue-Zahl 2004; Friedenreich et al 2001).

Lenge har vi hørt at kvinner er gått ut i arbeid og at menn likevel ikke viser økende deltakelse i husarbeidet. Tidsbruksundersøkelser viser at det er skjedd en betydelig reduksjon i tid som brukes til husarbeid de siste 30 årene og kan gi oss noen svar på hvordan det står til med arbeidsfordelingen (Kitterød 2002).² Det er to forhold som kan være av interesse her. For det første utmerker småbarnsfasen seg ved at menn og kvinner glir inn i tradisjonelle og komplementære roller, der mannen blir forsørger og utfører mindre husarbeid, mens kvinnen er hjemme, eventuelt i deltidsstilling og gjør det meste av husarbeidet (Tidsbruksundersøkelsen 2000b; Kitterød 2003, s. 15). De to partene er havnet i den såkalte "kjønnsfellen" (Nielsen og Rudberg 2006, s. 338; Maushart 2001, s. 123). For det andre er den totale arbeidsdelingen mellom menn og kvinner mer lik når begge jobber ute. Det skyldes ikke at menn utfører mer husarbeid enn de første tidsbruksundersøkelsene registrerte på 1970-tallet, men at kvinner utfører atskillig mindre. Den samlede arbeidstiden blant par med høyere utdanning har økt, fordi kvinner har trappet opp sin yrkesinnsats uten at menn har trappet ned sin (Vaage 2005a; Vaage 2005b; Kitterød 2003, s. 15; Kitterød 1998, s. 189). Tidsbruken til husvask

og matlaging er nesten halvert i Norge siden 1970-tallet, og det blir gjort minst husarbeid i de hjem der kvinnen har lang arbeidstid og lang utdanning (Kitterød 2005, s. 48; Kitterød 2003; Grønning og Håndlykken 2006). Norge er dermed på bunnivå i Europa når det gjelder husarbeid, bare slått av svenskene.

Strekker tiden ikke til?

Holdning til husarbeid er kulturelt og historisk bestemt. Det samme gjelder også forestillinger om hva som er gode foreldre. Kari, som er i 40-årene, forteller om sin egen barndom, da hennes mor hadde hushjelp frem til barnas skolestart.³ Hun sammenligner sin egen generasjon med foreldregenerasjonen:

Men min generasjon, vi har ikke hushjelp, bortsett fra at det er veldig, veldig få som har den der vaskehjelpen som kommer en gang i uken, ikke sant, som egentlig gjør forsvinnende lite i forhold til alt det som skal gjøres i en husholdning. Også jobber vi fullt og vel så det. Og så har vi barn, og så har vi store selskaper. Og vi har det mye mer komplisert, for mine foreldre hadde det ofte sånn at folk kom på aftens, og så fikk de te og rundstykker, og et glass rødvin, eller.. Eller så kom de på kaffe og fikk kaffe og kaker, ikke sant. Men nå kan man jo ikke be noen uten at det er tre retter, ikke sant, og alt skal være hjemmelaget. Kjempeteit. Og så skal du jo være sprek og pen og velstelt og rapp, og ha lest alt og du skal være politisk orientert og kulturelt, og ha de riktige meningene. Og så skal du se godt ut og stelle neglene. Og så skal du jo ha alle disse barna i tillegg, og de skal du jo følge opp. Kjøre til og fra alle disse tren-

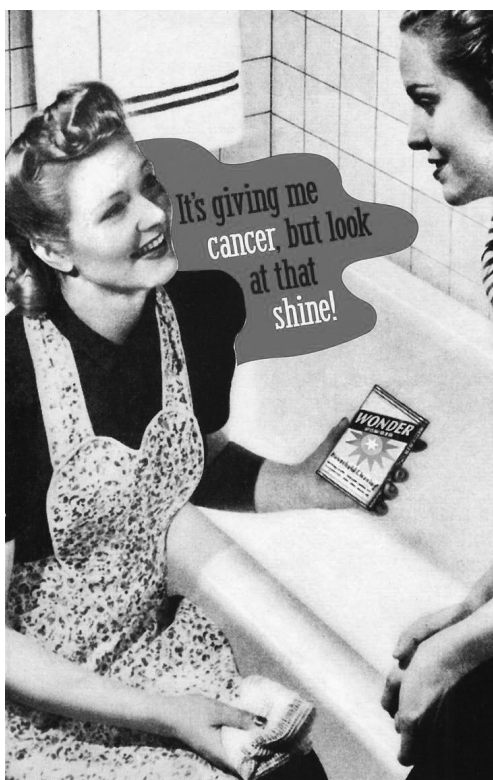
ingene. Og så skal de være med i alle sangkor, og så skal du jo bake endeløse mengder med boller og kaker og stille opp på dugnader. Og så skal du være på hytta hver weekend. Altså, jeg har gjennomskuet det der for lenge siden (Inf. nr BF4, protokoll s. 6).

Kari mener at hun har gjennomskuet dagens foreldres jag og har derfor valgt et liv *uten* barn. Men selv om hun ikke har barn, vet hun utmerket godt hva som kreves av en barnefamilie. På 1950-tallet kunne det handle om å ha rent og pent hus, rene og veloppdragne barn. I dag handler det om å være med på barnas utvikling, ha mer tid til aktivt samvær, stimulere, hjelpe med lekser (jf. Danielsen 2006). Det har skjedd noe med praksiser når en får barn, kulturelle

endringer som fører til at tid til husarbeid reduseres ytterligere (Wærness 2000, s. 64; Danielsen 2002b). På engelsk kaller man denne trenden for "the fear of falling" (Williams 2000, s. 35; se også Kitterød 2003, s. 15), som er et sterkt ønske om å oppdra barn innenfor et rammeverk av middelklasseidealer, slik at barna skal klare seg bedre der ute. For mange av dagens foreldre er dette en alvorlig utfordring, noe som gir seg utslag i barnefamiliens økende krav til engasjement på en rekke arenaer (jf. Bäck-Wicklund och Bergsten 1997, s. 113-114). Middelklasseforeldre i dag kan ikke risikere at barna blir overlatt til seg selv og sin egen læring og dannelsesprosess. Det er ikke for ingenting at det er ventelister til privatskoler og kulturskoler. Hvis det settes av mye tid til barna, til den *ene* store ulønnete oppgaven i den private sfære, blir konsekvensen at det er færre timer til å ta seg av husarbeid, den *andre* store, ulønnete oppgaven i den private sfære. Tidsklemmen er vi altså ikke kommet i fordi vi jobber så mye ute, men fordi vi gjør så mye nytt på fritiden og fordi vi er så opptatt med våre barn.⁴

Er det viktig at det blir *rent* i huset?

Som nevnt er rengjøring et aktuelt tema i mediene, og det kommer også opp som en delforklaring til tidsklemmen. Betyr det at folk er blitt mer opptatt av rengjøring og rengjøringsmetoder i det daglige? Informantene i denne undersøkelsen er litt opptatt av rengjøringsmetoder, men ikke mye. Noen foretrekker tørrvask med mikrofiberkluter, til nød med noen dråper vann hvis det er ekstra skittent, ellers får rengjøringshjelpen stort sett selv bestemme hvordan hun vil gjøre rent. Karl er den av informantene som er tydeligst på at han har latt seg irritere over bruk av for mye vann på

Postkort. Design: Sean Tejaratchi.

parketten. Han mener at rengjøring med for mye vann bidrar både til å flise opp parketten og til å smøre bakteriene tynt utover. Andre vil ikke bruke for mye såpe, fordi bakterier blir liggende igjen i såperestene.

Oppfatninger av hva som er rent, hvordan en skal få det rent og hvilken rolle vann spiller i dette, endrer seg stadig. Såpe og vann som før fikk en til å føle og lukte at nå er det rent, kan i dag ses på med skepsis. Forestillinger om vaskevann som farlig, vokser frem samtidig som vi vasker klærne våre oftere enn før og dusjer oftere enn noen gang (Klepp 2003; Klepp 2005). Dette forholdet kan henge sammen med at vi har en forestilling om to typer vaskevann: Vannet i en gulvbøtte vil etter hvert bli skittent og dermed kunne defineres som farlig, mens vannet i en vaskemaskin eller en dusj fremstår som renere og dermed ufarligere. Det er også av betydning at rent hår, ren kropp og rene klær oppfyller kulturelle forventninger om renslighet. Halvskitne gulv og ugjennomsiktige vinduer kan neppe ødelegge dette inntrykket, for stoltheten er koblet til egen og familiemedlemmers rene kropp og rene klær, ikke til et strøket hus (jf. Klepp 2003; Klepp 2005). Unni er svært glad for sin rengjøringsordning og håper at hun kan holde på rengjøringshjelpen. Hun ser at det ikke vaskes så godt, men det gjør ikke så mye:

Unni: Det er så greit å komme hjem til rent hus. Det er helt fantastisk. Første gang jeg kom hjem ... holdt jeg på å begynne å grine! Dette er jo helt enormt. Kom hjem en fredag klokken to og kom til rent hus. Det har jeg aldri opplevd i hele mitt liv, at noen andre har tatt huset sånn. Det var nesten sånn at jeg gikk rundt meg selv og tenkte: "hva skal jeg nå finne på?" (*begge ler*) Det gikk jo fort over da. Nei, det er helt

supert. Kommer til å holde på (henne) altså. For det er noe med om selv om (hun) ikke vasker så godt, så er det så mange som har (henne) at jeg kjenner jeg at jeg kan stole på (henne). Det er ikke noe tull (Inf. nr. 3, protokoll s. 3).

I likhet med flere av de andre informantene, er ikke Unni opptatt av at rengjøringshjelpen skal gjøre *rent*, men det skal *se rent ut*. Med det menes at det helst ikke skal ligge støv i krokene eller være kaffeflekker på gulvene den dagen rengjøringshjelpen har vært der. Selve rengjøringen er det flere som sier at de kunne ha gjort mye bedre selv, og de ville ikke ha brukt så mye tid på det. Men noe av grunnen til at en vil betale for rengjøring, er at det går for mye energi med til *tanken på rengjøring*. Hele uken gjennom kan en kvi seg til at lørdagen på nytt skal bli ødelagt av vasking og diskusjoner om hvem som skal vaske i første etasje og hvem som skal vaske i andre. Det mentale arbeidet som går med til planlegging av rengjøring og den sterke følelsen av *hovedansvaret for å ta initiativ og delegere* er en kilde til stress og betyr mye for avgjørelsen om å få rengjøringshjelp.

Lite klager på rengjøringshjelpen

De som har "hvit" rengjøringshjelp, kvier seg ikke for å klage på utført arbeid. Noen ganger er grunnen til å ha "hvit" rengjøringshjelp nettopp den at det ikke skal være vanskelig å klage. Det tas ikke direkte opp med den som vasker, men med vedkommendes overordnede. De fleste som har "svart" rengjøringshjelp synes imidlertid at det er vanskelig å klage på utført arbeid. Karl har selv aldri tatt seg bryet med å klage på rengjøringshjelpen, selv om parketten "gliser" etter for mye vannbruk:

Karl: Jeg har nå hilst på (henne) et par ganger da. Jeg har vært hjemme ... jeg jobber (borte lange perioder av gangen) ... men jeg *har vært* hjemme mens (hun) kom. Så har jeg satt meg ned i kjelleren med dataen mens (hun) har tatt huset. Holder jo på å rive ned huset ... jeg er ikke helt fornøyd med alt som skjer da. (Hun) drar møblene over gulvet og bruker så mye vann at den parketten gliser i alle retninger.

Tove: Er det noe som du har snakket med (henne) om?

Karl: Nei.

Tove: Hvorfor snakker du ikke med (henne) om det ... hvis du synes det er ... ?

Karl: Jeg vetta søren ... Nei, jeg er vant i jobben at ... Jeg driver ikke med millimeterpresiseringer. Jeg har en ganske høy terskel. For eksempel på jobben der jeg har vært arbeidsleder for ganske mange folk, så ... Der går det fort og det går på detaljer ... Så du skal være forferdelig forsiktig med hvordan du ... hvilken detaljeringsgrad du instruerer folk på. Og det gulvet er jo ikke akkurat verdens vakreste i utgangspunktet. Jeg burde kanskje ... Jeg vet ikke om jeg har sagt til (min kone) og at hun har sagt (fra). Du skal vel egentlig ikke bruke vann på parkett i det hele tatt (Inf. nr. 5, protokoll s. 2).

Mange jobber lenge med å finne en rengjøringshjelp og opparbeide tillit til denne, og flere med "svart" rengjøringshjelp opplever at mye står på spill om de skulle finne på å klage. Det oppleves også ubehagelig å skulle irrettesette eller til og med gi beskjede-

der. Ranveig har en avtale med sin rengjøringshjelp om at hun skal vaske i to timer, men hun tror ikke at det vaskes i mer enn én time. Ranveig har aldri gitt rengjøringshjelpen beskjed om *hva* hun skal vaske. Rengjøringshjelpen får en fast sum hver uke og det er avtalt at hun kan gjøre så mye som hun vil for den summen. I intervjuet spør jeg hva dette innebærer:

Ranveig: At jeg ikke bestemmer hva hun skal gjøre.

Tove: Så du har aldri sagt: "i dag vil jeg at du tar ..."

Ranveig: Jeg tror at jeg to ganger har bedt henne om at hun pusser messingstakene mine før jul i de fem årene jeg har hatt henne. Ellers bestemmer hun selv hva hun gjør. Jeg setter frem alle rengjøringsmidler, skrubber og rene kluter til henne hver gang, og hun ... Jeg vet ikke når hun kommer og jeg vet heller ikke når hun går. Hvis det er sånn at jeg tilfeldigvis er hjemme, noe jeg veldig sjelden er ... men hvis jeg ikke når å gå før hun kommer, så går jeg med en gang, for jeg vil ikke kontrollere hva hun gjør. Jeg vil heller ikke kontrollere når hun kommer eller når hun går.

Tove: Så da har du kanskje heller aldri klaget på arbeid som hun ...

Ranveig: Aldri! (...) For meg rengjør hun godt nok, men det er klart at det er en overflaterengjøring. Det sier seg selv. Man kan ikke rengjøre et så stort hus på en time.

Tove: Har du noen idé om hvor langt tid hun er her?

Ranveig: Nei. Vi startet med to timer. Jeg tror hun er her cirka en time for de pengene. Og jeg har sagt til henne at det ikke er slik at jeg kommer til å gi henne (mer penger) for å få henne til å gjøre det bedre. Det er det jeg vil avse for å få huset mitt til å se ut som om det er rent, selv om det ikke er rent (Inf. nr. 1, protokoll s. 2).

Ranveig mener at det egentlig ikke blir rent hjemme hos henne, det *ser* bare rent ut, hun tror ikke at rengjøringshjelpen er der i to timer slik de har avtalt, men hun verken har klaget eller vil klage på henne. Ranveig blir imidlertid irritert når det ikke er godt rengjort, men hun sier ingenting til rengjøringshjelpen, som hun er redd for skal føle seg underlegen. Ranveig er redd for å fremstå som ”en sånn overklassedame som går på fin jobb. Og så lar man henne ta min skitt, ikke sant ... så er jeg ikke engang fornøyd med hva hun gjør” (Inf. nr. 1, protokoll s. 3). Ulik status mellom de to gjør det problematisk ikke bare det å klage, men også det å fortelle rengjøringshjelpen hva hun vil ha rengjort. Slik er det ikke med alle informantene i denne undersøkelsen. Gunhild søkte etter rengjøringshjelp ved å sette opp et oppslag på matbutikken. En østeuropeisk kvinne meldte seg og prøvasket en gang. Det ble ingen suksess og Gunhild var veldig tydelig i sin tilbakemelding til henne:

Gunhild: (Da) jeg kom hjem, så lå der en svær vanddam på badet opp i annen etasje (*begge ler*). Skjønner du? Og der lå det bare et håndkle oppi, hun hadde ikke giddet å tørke det opp. (...) Jeg følte at hun var upålitelig, altså at hun ikke ... pluss at hun var dyr. (...) Jeg ringte (til henne) og sa ... du får mer i timen enn jeg får når jeg er sensor andre

steder, jeg har doktorgrad og du er ufaglært og jobber svart og du betaler ikke en gang skatt av dette.

Tove: Sa du det til henne?

Gunhild: Ja. Og så har du gjort en så dårlig jobb. Jeg kan ikke bruke deg.

Tove: Hva sa hun da?

Gunhild: Nei. Nei ... Hva skulle hun si? Det var jo sant. Vi kom ikke opp i noe krangel eller noe. Så ba jeg henne om å sende nøklene våre, men det har hun ennå ikke gjort, så det er litt sånn ekkelt (Inf. nr. 8, protokoll s. 3)

Denne rengjøringshjelpen hadde Gunhild ikke fått kontakt med gjennom kjente, hun var overhodet ikke fornøyd med utført arbeid og hun kviet seg heller ikke for å gi tilbakemelding om det. Gunhild var den eneste i denne undersøkelsen som var tydelig på at hun var i stand til å klage på utført arbeid. Kanskje hadde dette sammenheng med at hun ennå ikke kjente rengjøringshjelpen. De andre med ”svart” rengjøringshjelp så gjennom fingrene med mye som de ble irritert over eller ikke var fornøyd med. Noe av grunnen til dette kan ha vært at arbeidet var nettopp svart, at en oppfattet seg selv som delaktig i noe ”ulovlig” og at en derfor ikke var i posisjon til å klage. Det at arbeidet var svart, uttrykte flere informanter vanskeligheter med å finne seg til rette med. En informant sa at hun prinsippmessig var imot å betale rengjøringshjelpen svart og at hun derfor ønsket å betale henne hvitt, men at rengjøringshjelpen selv vegret seg. Hun var redd for å miste rengjøringshjelpen hvis hun presset for hardt for å få henne til å motta hvit betaling. Men i tillegg følte informanten en

trygghet i å *kjenne* rengjøringshjelpen og vite at hun hadde ”en slags kjærlighet” for huset hennes, noe hun ikke kunne forvente dersom et rengjøringsbyrå med mange ansatte skulle ta seg av huset hennes. En annen informant, som har rengjøringshjelp fra et østeuropeisk land, omtaler seg selv som sterk motstander av skjult økonomi og de uryddige og kaotiske samfunnsforholdene som dette fører med seg. Men vedkommende mener at en i praksis må akseptere at et samfunn som vårt, har et lavarbeidersjikt og at en heller ikke må glemme at dette er en måte for innvandrere å skaffe seg noe ekstra inntekt på. Slik er det for innvandrere til Norge, og slik var det for våre forfedre som dro til Amerika, mener denne informanten, som observerer det samme som Sogner og Telste, som påpeker at tjeneryrket slik vi kjenner det, er forsvunnet fra de offentlige statistikkene, men har gjort comeback i den svarte økonomien (Sogner og Telste 2005, s. 166; Vik 2003). Gjennomgangstonen er altså at en *i prinsippet* er imot svart arbeid, men at en *i praksis*, av ulike grunner, ser seg nødt til å akseptere situasjonen, enten fordi rengjøringshjelpen ikke vil jobbe hvitt eller fordi ”det er slik samfunnet fungerer”.

Foranledningen til at informantene fikk rengjøringshjelp

Hvorfor tar familiene en ekstrautgift til rengjøring hver måned? Noen forklarer dette med at det var noe utenforstående som skjedde: en skulle levere inn en doktorgrad og det var en stor påkjenning på familielivet i innspurtsfasen; en annen ble syk og mannen hennes fant da ut at de burde tenke på å skaffe seg hjelp i huset; en tredje skulle begynne å studere og så at hun måtte bruke tiden sin på å lese: ”Jeg så egentlig ganske fort (...) at jeg ikke greide

å kombinere den store familien med fire barn og en reisende mann og det å få lest. Det ble for mye” (Inf. nr. 7, protokoll s. 2). Andre igjen hadde ikke noe spesielt som gjorde at de ville skaffe seg rengjøringshjelp, ut over at arbeidsfordelingen hjemme ikke fungerte. Flere av informantene står overfor følgende problematikk før de henter inn rengjøringshjelp:

Grete: Men selv om jeg jobbet turnus, så var det jo ansvar for ungene da, i tillegg til det. Og så prøvde vi å dele opp hjemmet, at en skulle ta seg av *det* og en skulle ta seg av *det*. Og så fungerte ikke *det*. Og så skulle vi ta det hver sin gang, og så fungerte ikke *det*. Og så ble det til at det ble veldig utilfredsstillende. Og vi brukte mye energi og gnåling på det. Det var vi ikke interessert i egentlig, synes det var veldig utilfredsstillende. Og så er det det at det er ting som *må* gjøres. Det er trivielt arbeid, det er kjedelig, men vi trives ikke dersom det ikke blir gjort. Så ... fant mannen ut at når han var så dårlig til å følge opp den biten, så ville han heller at vi skulle ha betalt hjelp. Og det går selvfølgelig av felles ... fellesmidler som vi har sammen. Så sånn sett er vi med og betaler det begge (Inf. nr. 9, protokoll s. 2).

Her ser vi at paret har prøvd å dele husarbeidet likt, men at de ikke har lyktes. Det at mannen selv finner ut at de bør satse på rengjøringshjelp er i og for seg svært uvanlig (jf. Kitterød 1999, s. 345). Gunhild har en mann som ifølge henne selv, ikke gjør noe husarbeid. Han er i tillegg negativ til hjelp i huset:

Gunhild: Altså, jeg synes at (det å få rengjøringshjelp) var vidunderlig, men min mann har hele tiden vært halvveis nega-

tiv til dette, fordi ... Han er veldig positiv når det er gjort. Da må han innrømme at det er veldig deilig å komme hjem til rent hus. Men han er veldig sann at "ja, vi kan nå gjøre det selv..." Det betyr at *jeg* gjør det selv, sant. Det er jo mye enklere for han, for da er det ikke noe mas om at vi skal rydde veldig en gang i uken før vaskehjelpen kommer. Det er hans innstilling til det hele.

Tove: Så han har ikke vært helt med hele tiden?

Gunhild: Nei, *overhode* ikke. Men han har ... det må vel også sies når det gjelder mitt hus og mitt hverdagsliv ... at han har en krevende jobb. (...) Han har vakter og møter, og jeg vet aldri når han kommer hjem. Og jeg kan aldri regne med ham i forhold til ... sånne daglige ting som å lage middag og renhold og ... Jeg kan aldri regne med at han er der. Og da synes jeg at jeg fortjener det, fordi at jeg er så alene om det og fordi at jeg har en krevende jobb selv og ... Ikke bare *fortjener*, jeg *trenger* det! (Inf. nr. 8, protokoll s. 2)

Kommentaren om at hun ikke bare *fortjener*, men *trenger* rengjøringshjelp kan leses som en kommentar til den moralske forargelsen som har vært over bruk av privat rengjøringshjelp, der flere har ytret at en må kunne vaske skitten etter seg selv (se for eksempel Kitterød 1998, s. 189; Skilbrei 2004, s. 81). Ingen av de intervjuete ellers viste noe særlig forståelse for denne forargelsen. Vi ser videre at Gunhilds mann ikke er spesielt interessert i å bruke penger på rengjøringshjelp, og at han mener de kan gjøre jobben selv, hvilket hun oppfatter som at *hun* kan gjøre jobben selv. Han er heller ikke spesielt begeistret for ryddingen

i forkant av rengjøringsdagen. Senere ser vi at hun tar mannen sin i forsvar og forklarer hvorfor han ikke gjør noe hjemme: Han har en så viktig jobb. I likhet med Gunhild måtte også Annlaug forhandle med sin mann om hushjelp. Han var motvillig til hele prosjektet, forhandlingene tok lang tid, og han synes det var unødvendig og ikke noen "vits i", som hun selv sier. Men hun understreker at de egentlig aldri har kranglet om husarbeid:

Annlaug: Frustrasjoner og diskusjoner. Vi har egentlig aldri *kranglet* om hvem som skal gjøre det. Nei. Det har vi ikke gjort. For vi har ... vi har ... Det var mer det at det for min del ble negativ stemning, fordi jeg følte at det var hele tiden noe som måtte gjøres. Jeg har ikke støv på hjernen, men jeg har rot på hjernen. (...) Jeg har veldig mange baller i luften hele tiden og jeg har det alltid travelt, for jeg gjør så mye utenom. Jeg har ikke vett til å si nei. Så (...) fant jeg ut at det var lurt å gjøre noe med det på en måte. Prøve å ... at det kunne være en av de tingene som kan få både meg selv og familielivet til å fungere bedre. Jeg har en tendens til å si ja. Da lærte jeg meg å si mer nei. Men det har med rytmen i familien vår å gjøre. For det er ingen av oss som noen gang har hatt 8-4-jobb. Det har ingen av oss hatt. Noen gang. Og vi har reist mye, begge to. Både på samme tid og til forskjellige tider. Jeg var mye på (jobb), var vekke i ukevis og det første jeg gjorde var å vaske huset. For han som far gjorde jo ikke det når han var hjemme med ungene, ikke sant. Så ... det var utgangspunktet for at (vi ville ha rengjøringshjelp) (Inf. nr. 10, protokoll s. 1).

Vi ser her at Annlaug i stor grad gir seg selv skylden for hvorfor ting blir som de blir. Hun forklarer at mannen hennes har en jobb der han reiser mye. Men det har *hun* også. Da han var på jobb i ukevis, tok hun seg av hus og barn. Men da hun var på jobb i ukevis, tok han seg bare av barna, ikke av huset, hvilket heller ikke er uvanlig (jf. Kitterød 1999, s. 345). Derfor var husvask det første hun måtte gjøre etter en jobb-reise.

I det neste utsagnet kommer det paret som jeg intervjuet, inn på noe av den samme problematikken. De har prøvd å få til en arbeidsdeling, men det fungerte ikke. Unni forteller at deres rengjøringshjelp er resultatet av "åtte års krangel om husarbeid":

Unni: Det er litt sammensatt. For han jobber (vekke). Han er litt til og fra, mens jeg er her hele tiden. Så kommer jeg inn i den rytmen (med at det er) jeg som er her da. Men ... det endrer seg likevel ikke når han er hjemme og *kan* ta sin del. "Ja, jeg skal gjøre det ... i morgen ... skal gjøre det ... skal gjøre det". Det blir aldri gjort.

Tove: Er det fordi at du ... at han gjør det på en måte som du ikke liker eller at han ikke gjør det i det hele tatt?

Unni: Han gjør det ikke i det hele tatt. (...) Det var en venninne av meg som sa at ... hvis du vil ha det renere enn ham, så må du bære belastningen med det selv ... med *alt*, på en måte (Inf. nr. 3, protokoll s. 1).

Unnis mann, Karl, har delvis annen oppfatning av hvordan arbeidsdelingen skjer. Han er enig med sin kone i at han gjør mindre enn henne, men han mener at han

hadde ansvaret for enkelte rom som han holdt rent før rengjøringshjelpen kom inn i bildet. Han er imidlertid også klar på at konfliktnivået var høyt før de fikk rengjøringshjelp, ikke fordi han *ikke* gjorde noen ting, men fordi konen hadde en annen standard enn han hadde. Han begrunner det med at de har hatt ulike typer oppvekst, og at han rett og slett tåler mer støv og skitt, fordi han er vokst opp i et hjem med en utearbeidende mor, mens konen nesten ikke tåler noe støv og skitt fordi hun vokste opp med en hjemmевærende mor som holdt huset i skinnende orden.

Å balansere det asymmetriske

Informantgruppen i denne undersøkelsen skiller seg på tre punkter fra studier på tilsvarende felt.

Tidligere studier har vist at forhold som oppleves ikke-likestilt noen ganger fremstilles som likestilt. I en tradisjonell arbeidsdeling der kvinnen gjør det meste av husarbeidet hjemme og mannen gjør lite kan dette komme ut som et likestillingsresonnement, for eksempel som dette: "Vi gjør det vi er gode på, jeg er god på husarbeid og min mann er god på oppussing. Totalt sett gjør vi like mye". Det opplevde ikke-likestilte forholdet blir gjenstand for rasjonalisering slik at det fremstår som selvvalgt, og vi får en naturalisering av oppgaveulikheter (Skilbrei 2004, s. 83; Haavind 1984; Maushart 2001, s. 90; Martinsson 1997, s. 83). Dette skjer *lite* blant informantene i denne undersøkelsen.

Tidligere studier har videre vist at det hos par med sterk likestillingsideologi og med tradisjonell og komplementær arbeidsdeling er en vanlig strategi å overvurdere partnerens innsats hjemme. Dette gjøres for å få idealene (likestilling) og praksis (komplementær, tradisjonell ar-

beidsdeling) til å henge bedre sammen (Kitterød 2004). Det er *lite* overvurdering av partneres innsats hos informantene i denne undersøkelsen. Noen av informan-tenes menn omtales svært direkte, fra hun som sier at mannen hennes faktisk aldri har løftet en finger hjemme til hun som nøk-ternt konstaterer at mannen hennes er en slapp fyr. En skal imidlertid ikke se bort fra at å omtale partners manglende innsats i såpass harde ordelag ("han har aldri løftet en finger") også inngår som et ledd i legi-timeringen av utgiften som rengjørings-hjelpen representerer. Partners (her: mann-ens) manglende innsats forklares imidlertid til en viss grad med at han har en så tid-krevende jobb og med at han tar seg av barna. Dette kan knyttes an til at deling av husarbeid er et sårt tema fordi det kobles opp mot parforhold og kjærlighet (Syltevik 2000). Temaet fordeling av husarbeid kan være mer tabubelagt og skambelagt enn det en skulle tro, fordi manglende likestilling oppleves som et normbrudd. Når en er i et parforhold med sterke likestillingsnormer, kan manglende likestilling på hjemmebane være vanskelig å snakke om på måter som ivaretar partneren. Hanne Haavind kaller dette for *kvinnens nye byrde* (Haavind 1984) (5). Ikke bare må den likestillings-orienterte kvinnen gjøre mest husarbeid hjemme, men hun må også forklare man-nens manglende innsats og noen ganger forsvare den.

Tidligere studier har også vist at det hos par med sterk likestillingsideologi og med tradisjonell og komplementær arbeidsdel-ing er en vanlig strategi å underrapportere egen innsats for å få idealer og praksis til å henge bedre sammen (Kitterød 2004). Når egen innsats underrapporteres, får en det til å se ut som om en gjør mindre enn det en faktisk gjør. Underrapportering av egen innsats forstås i termer av utsagn som "jeg

kan ikke vaske godt selv", "jeg har ikke lært å gjøre rent" eller annen type skryt av hus-lig inkompetanse, som kan fortolkes som en kodet motstand mot husarbeid og en tradisjonell kvinnelighetsdefinisjon (jf. Boström 2001). Der skjer *lite* underrap-portering av egen innsats i denne under-søkelsen.

Det kommer nye ting frem i min undersøkelse: Det ikke-likestilte fremstilles ikke som likestilt, og det skjer lite overrap-portering av partners innsats og lite under-rapportering av egen innsats. Har jeg fått tak i en spesielt klarsynt informantgruppe? Eller spiller andre forhold inn her? Den viktigste forutsetningen for informantenes "klarsyn" er at de nå har inne en tredje per-son (rengjøringshjelpen) som ved sin til-stedeværelse og sin arbeidsinnsats skaper den balanse som parene selv ikke var i stand til å skape. Manglende likestilling bortra-sjonaliseres altså ikke ved overrapportering av hva partner gjør og ved å få det opplevd ikke-likestilte til å se *selvvalgt* ut, men imøtegås ved en *outsourcing* (omdefinering av ubetalt, usynlig husarbeid til betalt, syn-lig, svart/hvitt arbeid) av den kjønnsbe-stemte konflikten som handler om rengjør-ing (jf. Isaksen 2003). Rengjøringshjelpen hentes ikke inn primært for at det skal bli rent i huset, men for at det skal *se rent ut* og for å dempe stadig tilbakevendende for-handlinger og noen ganger konflikter om hvem som skal ha hovedansvaret for, deleg-ere og utføre husarbeidet. Det klages lite på rengjøringshjelpen, både fordi arbeidet er svart og fordi en opplever statusforskjeller i relasjonen, men også fordi en klage vil kunne føre til at hele arbeidsavtalen står på spill, noe som kan åpne for at rengjørings-hjelpen sier seg opp og parene igjen må til med forhandlinger. I utgangspunktet ser det ut til at rengjøringshjelpen fungerer likestillingsfremmende, fordi kvinnene

slipper å utføre størstedelen av husarbeidet. Rengjøringshjelpen kan imidlertid like gjerne fungere likestillingshemmende i og med at diskusjoner om husvasken stopper opp. Men forhandlingene flyttes gjerne fra selve husvasken (hvem skal vaske, du eller jeg?) og over på ryddingen i forkant av vaskingen (hvem skal rydde før rengjøringshjelpen kommer, du eller jeg?), hvilket betyr at forhandlingene føres videre, men på andre arenaer. Ser vi her et fremtidig mønster av en *outsourcing* av den ene kjønnsbestemte konflikten etter den andre, eller må en gå den tunge veien med å tenke nytt omkring ikke bare *fordeling* av husarbeidet, men også *ansvaret* for husarbeidet?

Noter

Takk til tidsskriftsnummerets andre forfattere, samt Nils Gilje, Hilde Danielsen og to anonyme konsulenter for nyttige kommentarer.

1. Fem informanter er tilhørende i Bergensområdet, og disse er intervjuet enten hjemme hos informanten eller på informantens arbeidsted. Fem av informantene er tilhørende i Stavangerområdet og disse er intervjuet per telefon. Informantene har undertegnet samtykkeerklæring og er anonymiserte, jf. NESH' retningslinjer, pkt 8 og 9. Prosjektet er meldt til Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste (NSD), jf. NESHs pkt. 10.
2. Statistisk sentralbyrå har gjennomført tidsbruksundersøkelser i 1971, 1980, 1990 og i 2000 / 2001. I en tidsbruksundersøkelse fører en stor gruppe personer dagbok over gjøremål og samværmønstre i to døgn: husarbeid, omsorgsarbeid, vedlikeholdsarbeid, kjøp av varer og tjenester, reiser i forbindelse med husarbeid. Dette regnes så sammen, og en finner ut hvor mye menn gjør i forhold til kvinner, i forhold til utdanningsbakgrunn, bosted osv. (Kitterød 2002).
3. Denne informanten er fra et tidligere prosjekt om barnfrihet (frivillig barnløshet). Intervjuet er gjort i 2000.
4. Det er antydning at tidsklemmen er noe som høyt utdannede opplever mest, og at disse definerer debatten og får det til å se ut som om tidsklemmen gjelder for alle foreldre (Yttervik 2005). "Den tause tidsklemmen" kalles det når middelaldrende personer tar seg av sine gamle og syke foreldre (Rambøl 2006).
5. Sosiologen Liv Syltevik påpeker at det også finnes en "menns nye byrde", ettersom mange yngre menn identifiserer seg med likestillingsideologien og gjør en innsats for å fremstille parforholdet som likestilt (Syltevik 2000, s. 77-78).

Referanser

- Aftenposten* 2004. "En av fire britiske kvinner: Heller husarbeid enn sex". 8. september. <http://www.aftenposten.no/helse/article866253.ece?service=print> (lesedato: 28. juni 2005).
- Bäck-Wicklund, Margareta och Birgitta Bergsten 1997. *Det moderna föräldraskapet. En studie av familj och kön i förändring*. Stockholm, Natur och Kultur. etc.
- Boström, Katarzyna Wolanik 2001. "Försätlig skjortstrykning och subversiva skratt. Om kön, politik och ett polskt familjeliv", s. 61–84. I: Britta Lundgren och Lena Martinsson (red.): *Bestämna, benämna, betvivla. Kulturvetenskapliga perspektiv på kön, sexualitet och politik*. Lund, Studentlitteratur.
- Hilde Danielsen 2002a. "Den kjønnskonservatove velferdsstaten.", s. 89–121. I: Cathrine Holst (red.): *Kjønnsrettferdighet. Utfordringer for feministisk politikk*. Oslo, Gyldendal Akademisk.
- Danielsen, Hilde 2002b. *Husmorhistorier. Norske husmødre om menn, barn og arbeid*. Oslo, Spartacus.
- Danielsen, Hilde 2006. *Med barn i byen. Foreldreskap, plass og identitet*. Doktoravhandling i etnologi. Bergen, Universitetet.
- Egeberg, Kristoffer 2003. "– Kvinner som vil fram, bør ha hushjelp". *Dagbladet* 10. mars.
- Foucault, Michel 1999. *Seksualitetens historie I. Viljen til viten*. Oslo, Pax.
- Friedenreich, C.M. et al 2001. "Case-Control Study of Lifetime Activity and

- Breast Cancer Risk". *American Journal of Epidemiology*, vol.154, nr. 4, s. 336–347.
- Grønning, Lars Håkon og Tora Bakke Håndlykken 2006. "Vi er på bunn i husarbeid". *Verdens Gang* 9. mars.
- Haraldsen, Stian og Hilde Schjerve 2004. "-Vaskehjelp kan hindre skilsmisser". *Dagbladet* 11. mars.
- Haavind, Hanne 1984. "Love and Power in Marriage", s. 136–167. I: Harriet Holter (ed.): *Patriarchy in a Welfare Society*. Oslo, Universitetsforlaget.
- Isaksen, Lise Widding 2003. "Omsorgskrise og globalisering", s. 185–197. I: Lise Widding Isaksen (red.): *Omsorgens pris. Kjønn, makt og marked i velferdsstaten*. Oslo, Gyldendal Akademisk.
- Kitterød, Ragni Hege 1998. "Kjøp av rengjøringstjenester – større sosial ulikhet blant kvinner?" *Sosiologisk tidsskrift*, nr. 3, s. 185–208.
- Kitterød, Ragni Hege 1999. "Privat rengjøringshjelp – et gode for mødre eller for hele husholdningen?" *Tidsskrift for samfunnsforskning*, nr. 3, s. 335–367.
- Kitterød, Ragni Hege 2002. "Fortsatt nedgang i kvinners tid til husarbeid på 1990-tallet". *Samfunnsspeilet*, nr. 4–5.
- Kitterød, Ragni Hege 2003. *Min tid, din tid – vårt ansvar? Endring og variasjon i familiearbeidet. Empiriske analyser og drøfting av begreper og målemetoder*. Dr. polit.-avhandling, Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi. Oslo, Universitetet.
- Kitterød, Ragni Hege 2004. "Hvem gjør mest hjemme? Hva sier mor og hva sier far?" *Samfunnsspeilet* nr. 6.
- Kitterød, Ragni Hege 2005. *Han jobber, hun jobber, de jobber. Arbeidstid blant par av småbarnsforeldre*. Rapport nr. 10. Oslo, Statistisk sentralbyrå.
- Klepp, Ingun Grimstad 2003. *Fra rent til nyvasket. Skittent og rent tøy*. Rapport nr. 2. Oslo, Statens Institutt for Forbruksforskning.
- Klepp, Ingun Grimstad 2005. "Demonstrations of feminine purity: The meaning of cleanliness and the growth of laundry", s. 191–215. I: Gro Hagemann og Hege Roll-Hansen (eds.): *Twentieth-century housewives. Meanings and implications of unpaid work*. Oslo, Unipub.
- Magnus, Gunnar 2003. "Vil lokke kvinner til toppjobber". *Aftenposten* 22. januar.
- Martinsson, Lena 1997. *Gemensamma liv. Om kön, kärlek och längtan*. Doktoravhandling i etnologi. Stockholm, Carlssons.
- Martinsson, Lena 2001. "Marmorhallen", s. 17–45. I: Britta Lundgren och Lena Martinsson (red.): *Bestämma, benämna, betvivla. Kulturvetenskapliga perspektiv på kön, sexualitet och politik*. Lund, Studentlitteratur.
- Maushart, Susan 2001. *Wifework. What Marriage Really Means for Women*. London, Bloomsbury.
- Nielsen, Harriet Bjerrum og Monica Rudberg 2006. *Moderne jenter. Tre generasjoner på vei*. Oslo, Universitetsforlaget.
- NOU 2003: 19. *Makt og demokrati. Sluttrapport fra Makt- og demokratiutredningen*. Avgitt til Arbeids- og administrasjonsdepartementet 26. august 2003. Oslo, Statens forvaltningstjeneste.
- Rambøl, Ingvill Bryn 2006. "Den tause tidsklemma". *Aftenposten*, A-magasinet 5. januar.
- Skilbrei, May-Len 2004. "Mine, dine og våre saker: likestillingspolitikk for viderekomne". *Kvinneforskning* nr. 3, s. 76–92.
- Sogner, Sølvi og Kari Telste 2005. *Ut og*

- søkje teneste. Historia om tenestejentene.* Oslo, Det Norske Samlaget.
- Syltevik, Liv Johanne 2000. *Differensierte familieliv. Familiepraksis i Norge på slutten av 1990-tallet.* Rapport nr. 2, SEFOS. Bergen, Universitetet.
- Teimansen, Even 2001. "Husarbeid mot brystkreft". *Dagbladet* 30. august.
- Tidsbruksundersøkelsen 2000a. "Høyt utdannede har oftest vaskehjelp". www.ssb.no/magasinet/slik_lever_vi/art-2002-05-27-01.html (lesedato 11. januar 2005).
- Tidsbruksundersøkelsen 2000b. "Klare kjønnsroller for småbarnsforeldrene". www.ssb.no/magasinet/slik_lever_vi/art-2002-05-21-01.html (lesedato 30. mars 2006).
- Unanue-Zahl, Pål 2004. "Husarbeid reduserer kreftfaren". *Verdens Gang* 30. mars.
- Vik, Sølvi 2003. *Mellom nærleik og avstand. Ei studie av strilejenter i huspost.* Hovedoppgave i kulturvitenskap. Bergen, Universitetet.
- Vaage, Odd Frank 2005a. *Tid til arbeid. Arbeidstid blant ulike grupper og i ulike tidsperioder, belyst gjennom tidsbruksundersøkelsene 1971–2000.* Rapport nr. 15. Oslo, Statistisk sentralbyrå.
- Vaage, Odd Frank 2005b. "Mer husarbeid og fritid for kvinner i deltidsjobb". www.ssb.no/magasinet/slik_lever_vi/art-2005-06-24-01.html (lesedato 28. juni 2005).
- Wærness, Kari 2000. *Hvem er hjemme? Essays om hverdagslivets sosiologi.* Bergen, Fagbokforlaget.
- Joan Williams 2000. *Unbending Gender. Why Family and Work Conflict and What to do about it.* Oxford, Oxford University Press.
- Yttervik, Linn 2005. "Velger barna foran full jobb". *VG Nett* 4. mai.